

Снежана МИЛИВОЈЕВИЋ

КОМУНИСТИЧКИ КОНЦЕПТ АУТОНОМИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Тема рада је улога Комунистичке партије Југославије (КПЈ) у устројству аутономног статуса Косова и Метохије. Политички статус Косова и Метохије не може се разумети без познавања политике КПЈ према националном питању у периоду између два светска рата, јер су у документима КПЈ створене основе на којима је убрзо после ослобођења земље 1945. године настала аутономна косовско-метохијска област. Политичка решења најужег партијског руководства која су касније донета око природе аутономије Косова и Метохије добила су уставну и законску форму.

Кључне речи: КПЈ, Косово и Метохија, Коминтерна, политичка аутономија, аутономна област.

Руководство КПЈ на челу са Јосипом Брозом Титом имало је пресудну улогу у устројству аутономног статуса Косова и Метохије после Другог светског рата. Политички статус Косова и Метохије не може се разумети без познавања политике КПЈ према националном питању у периоду између два светска рата, јер су у документима КПЈ створене основе на којима је убрзо после ослобођења земље настала аутономна косовско-метохијска област.

За време Балканског рата, српска социјалдемократија која се развијала под утицајем концепције аустријске социјалдемократије изјаснила се против рата, док су остале партије Друге интернационале подржале ратну политику својих националних буржоазија. Димитрије Туцовић је у својој брошури „Србија и Арбанија“ оштро критиковао одлуке Лондонске конференције о разграничењу између Србије и Арбаније. „Лондонска конференција“, пише Туцовић, „била је према Арбанији још свирепија него Берлински конгрес према Србији. Њеним

одлукама несумњиво је највише оштећен арбанашки народ, али онај што је највише добио нису балканске државе већ заинтересовани капиталистички и власнички кругови великих сила, Аустро-Угарске и Италије“.¹ Туцовић је био против изласка Србије на Јадранско море преко арбанашке територије: „Сан о изласку на Јадранско море завојевањем Арбаније припада прошлости, али његова сенка ће дуго времена помрачивати небо над српским народом. Србија је хтела и излазак на море и једну своју колонију, па је остала без изласка на море, а од замишљене колоније створила је непријатељство: хтела је да истисне туђ утицај из Арбаније, а постигла је да га још више учврсти“.²

„Занимљиво је“, пише Димитрије Богдановић, „да се у брошури Димитрија Туцовића могу наћи аргументи аустројске пропаганде против Србије, међу којима и многа стварна преувеличавања, као на пример она о свирепости српске војске у источним крајевима, или интерпретација арбанаске побуне септембра 1913. која се својим везивањем за српску окупацију и блокаду пијаца у длаку поклапа са аустројским званичним и пропагандним интерпретацијама“.³

Према ставовима аустроугарске пропаганде, који су остали делотворни и после пропасти Империје „сваки захтев Србијанаца, односно Срба за прелажење граница Мале Србије утврђених на Берлинском конгресу од 1878. године претеран је и неоправдан. А оно на шта Срби могу полагати право, то једино могу бити границе тзв. прекумановске Србије“.⁴

Димитрије Туцовић и српски социјалисти веровали су у могућност стварања једне балканске федерације или конфедерације балканских држава. „У тој заједници Србија, у сваком случају, треба да се задовољи границама из 1878. године као својим дефинитивним државно-правним и националним оквиром — поред Бугарске, Македоније, Црне Горе и најзад уједињене Албаније, Велике Албаније, Албаније у етничким границама, Албаније са Косовом“.⁵

¹ Димитрије Туцовић, *Изабрани списи*, књ. 2, „Рад“, Београд 1950, 91.

² Исто, 117.

³ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, САНУ, Београд 1986, 214 (у даљем тексту: Д. Богдановић, н. д.).

⁴ Уп.: Коста Чавошки, *На рубовима српства*, „Терсит“, Београд, 1995, 210.

⁵ Д. Богдановић, н. д., 215.

Овакве ставове преузели су касније и југословенски комунисти. На политику КПЈ у времену између два светска рата одлучујуће је утицала прагматична политика Комунистичке интернационале (Коминтерне), односно СССР-а, која је свој витални интерес видела у разбијању државних целина које су представљале геополитичку границу између СССР и западних капиталистичких држава.

КПЈ је од оснивања Треће комунистичке интернационале 1919. године формирана као „секција Коминтерне“. На Конгресу уједињења у Београду 1919. партија се, између осталог, изјаснила за „јединствену државу републиканског облика с локалном самоуправом области, округа и општина“.⁶ На Другом конгресу у Вуковару 1920, Партија, противно упозорењу Коминтерне, програмски остаје на почетној позицији о националном јединству Срба, Хрвата и Словенаца и прихвата Југославију као историјски оправдану и закониту творевину троплеменог народа, али све постојеће проблеме разрешава формулом „совјетског уређења друштва“. У „Резолуцији о политичкој ситуацији и задацима КПЈ“ изнети су непосредни задаци Партије: „Зато је задатак Партије да развија отворену пропаганду револуције и да припрема пролетеријат за испуњавање његове историјске мисије, да насупрот буржоаском блоку створи блок револуционарног пролетеријата и да тежи да се спроведе идеја о стварању јединственог фронта револуционарног пролетеријата балканско-подонавских земаља у духу Резолуције Балканске комунистичке федерације која је била образована на Трећој балканској социјалистичкој конференцији у Софији 15. јануара 1920. године, да популарише нове облике пролетерске демократије, совјетско уређење друштва и државе, да буде увек спремна да свим силама брани пролетерску руску револуцију и да се за остварење свога програма служи, према приликама и потребама, свим револуционарним средствима“.⁷

Пети конгрес Коминтерне (одржан 1924. године) оспорио је оцену „да је стварање југословенске државе историјски оправдано“. На овом конгресу донета је „Резолуција Комунистичке Интернационале о националном питању“ у којој се наглашава право народа на самоопре-

⁶ *Историја СКЈ*, „Комунист“, Београд 1985, 62, 64 (у даљем тексту: *Историја СКЈ*).

⁷ „Преглед историје СКЈ“, *Комунисти*, Београд 1963, 67.

дељење у новонасталим малим империјалистичким државама какве су Пољска, Румунија, Чехословачка, Југославија и Грчка, које мора да се изрази као отцепљење угњетених држава као самосталних држава, и, сагласно томе, у Југославији, „у облику издвајања Хрватске, Словеније и Македоније из састава Југославије и стварању независних република“.⁸ Одлука Комунистичке Интернационале о југословенском питању допуњена је, према првим познатим документима КПЈ, ставом о издвајању и Црне Горе и њеном формирању у независну државу.⁹ Иако се у Резолуцији није нашло питање националних мањина, па, према томе, ни питање албанске мањине и њеног издвајања, начелна формула дезинтеграције југословенске државе ствара предуслове и за издвајање националних мањина из њеног састава. КПЈ је, следећи инструкције Коминтерне, одступила од својих изворних програмских начела и започела борбу за рушење Краљевине Југославије, „Версајске творевине“ у којој „великосрпски хегемонисти угњетавају све друге народе у заједничкој држави“. На Четвртом конгресу КПЈ, одржаном у Дрездену (1928), полазећи од усвојеног начела Коминтерне о праву сваког народа на самоопредељење, укључујући и отцепљење, Партија у први план истиче тенденцију ка разбијању Југославије и ка стварању самосталних држава: Хрватске, Словеније, Македоније и Црне Горе. На конгресу су донете одлуке којима се захтева „обарање владавине великосрпске буржоазије и рушење империјалистичке творевине југословенске државе“ и истиче да ће се Партија „борити за независност Хрватске, за стварање независне Црне Горе, независне и уједињене Македоније, за стварање независне Словеније“, а „радничка класа је позвана да помаже борбу албанског народа за независну и уједињену Албанију“.¹⁰

На Четвртој земаљској конференцији, децембра 1934. године, КПЈ је дефинисала „непосредне захтјеве“ као политичке циљеве борбе „радних сељака“, од којих су се на албанску националну мањину односили следећи:

- „за безодвлачно враћање земље отете албанским и македонским сељацима“,

⁸ *Комунистичка интернационала*, Горњи Милановац, 1982, књ. 7, 1001.

⁹ И.А., том 2, 338, 339.

¹⁰ Историја СКЈ, 105, 107.

- „за безодвлачно враћање шума и пашњака које су отели српски капиталисти и велепоседници опћинама Македоније и Косова и племенима Црне Горе“,
- „против насилног посрбљивања, за национални језик у школама, на суду и у војсци у крајевима насељеним Македонцима, Словенцима, Албанцима, Нијемцима, Мађарима и Румунима“,
- „за прогон српских окупатора, српских трупа, чиновника и жандарма, као и српских четника из Хрватске, Словеније, Далмације, Војводине, Босне, Црне Горе, Македоније и са Косова“,
- „против служења у војсци Хрвата, Словенаца, Албанаца, Црногораца, Мађара, Нијемаца итд. изван њиховог завичаја“. ¹¹

Одлуке Четвртог конгреса КПЈ, одржаног 1928. године, које усвајају орјентацију Коминтерне на „рушење“ Југославије, спроведене су у територијалној организацији КПЈ, што је од посебног значаја за концепт аутономије Косова и Метохије. Комунистичка партија Југославије имала је пресудну улогу у формирању овог краја у област, а после завршетка Другог светског рата и у аутономну јединицу у саставу федералне Србије. Ова област никада раније није представљала политичку, економску, историјску, па ни географску целину. За време Краљевине Југославије била је у надлежности три бановине: Зетске, Моравске и Вардарске. Као посебна област третирао се само у организацији и раду КПЈ, и то од јула 1937. године, када је у интересу организованог и успешнијег деловања формиран Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију, који је објединио рад месних и основних организација до тада повезаних са руководством у Краљеву, Скопљу и Црној Гори. ¹²

Обласни комитет био је повезан са Покрајинским комитетом КПЈ за Црну Гору, Боку, Санџак, Косово и Метохију, под који је и потпадао. Остају, међутим, два нерасветљена питања: како је дошло до издвајања Косова и Метохије из Партијске организације Србије, и када је тачно извршено њено припајање Црној Гори? Бранислав Крстић пише: „У расположивој грађи нисам могао наћи податак о седници партијског тела или бар годину на којој је то могло бити одлучено. У Пре-

¹¹ И.А., *Акциони програм Комунистичке партије за село*, том 2, 261, 265.

¹² Историја СКЈ, 153–154; Бранислав Крстић, *Косово пред судом историје*, издање аутора, Београд, 2004, 25 (у даљем тексту: Б. Крстић, н. д.).

гледу историје СКЈ — који је ауторско дело — приликом описа стања партијских организација у земљи 1935. године, нигде се уз назив Покрајинског комитета Црне Горе не наводи Косово и Метохија. Насупрот овоме, у службеној историји СКЈ налазимо да, 1932. године, постоји Покрајински комитет за Црну Гору, Боку, Санџак и Косово и Метохију, иако остаје нејасно ко је могао да га образује. Према истом извору, средином 1937. године образован је Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију и то — према службеној историји — због сложеног националног састава ове области и, посебно, положаја албанске националне мањине¹³.

Не постоје подаци, како истиче Крстић, да је највише тело Партије, једино компетентно да измени одлуку Конгреса у Београду да се Косово и Метохија издвоје из Србије и образује нова партијска организација у земљи за Црну Гору и покрајински комитет који би обједињавао територије Црне Горе, Боке и Санџака, Метохије и Косова, такву одлуку и донело.

Променом политичког курса Коминтерне, кад је пред опасношћу од рата и фашизма решено да се југословенска заједница очува, променио се и курс КПЈ, али је питање решавања положаја и статуса националних мањина остављено за будућност. У прогласима народима Косова и Метохије, КПЈ је жестоко оптуживала српску буржоазију за злоупотребе и прогоне арбанашке мањине, преносећи посредно одговорност владајућих структура Краљевине на цео српски народ. На Петој земаљској конференцији, одржаној у Загребу октобра 1940. године, јавио се као рецидив раније политике став према колонистима на Косову и Метохији и у Македонији, изражен у Резолуцији Конференције, у одељку „Борба за националну равноправност и слободу“, као „једна од најважнијих задаћа... борба против колонизаторских метода српске буржоазије у тим областима и протеривање свих колонизираних елемената помоћу којих српска буржоазија утњетава македонски, арнаутски и друге народе“¹⁴.

На овој конференцији једногласно је прихваћен предлог секретара Јосипа Броза Тита да се Косово и Метохија претворе у Обласни коми-

¹³ Б. Крстић, видети напомену број 12, стр. 24, 25.

¹⁴ *Пета земаљска конференција КПЈ*, „Извори за историју СКЈ“, Београд, 1980, 238.

тет са посебном везом са Централним комитетом. У Резолуцију Конференције, у четвртом поглављу о организационом питању, тачка 5, уноси се закључак да се „партијска организација те области одвоји од Црне Горе и да се Обласни Комитет Метохије и Косова повеже изравно са Централним Комитетом КПЈ“.¹⁵ Самосталност обласне партијске организације за Косово и Метохију и њено директно везивање за ЦК је од великог значаја за настајање косовско-метохијске аутономије. „Иако програмским опредељењима тада формално није било речи о аутономији Косова и Метохије, само овакво територијално институционализовање посебне обласне партијске организације било је политички оквир за касније институционализовање не само НОП, већ и будуће политичко-територијалне заједнице, Косовско-метохијске области“.¹⁶

Ђоко Слијепчевић пише: „Прваци КПЈ, са Титом на челу, нису никада скривали своју велику наклоност према тежњама југословенских Арбанаса. У низу његових говора и изјава истицано је право југословенских Арбанаса на самоопредељење до отцепљења. Унутар Врховнога вођства тадашње КПЈ, данас СКЈ, Тито је био најдоследнији заговорач антисрпске активности југословенских Арбанаса и непријатељ српских националних тежњи. Тито се залагао за остварење тежњи југословенских Арбанаса и онда када су они уз подршку Италије немилице сатирани Србе на целој простору и Старе и Јужне Србије. У своме директном чланку *Национално јединицање у Југославији у светлости народноослободилачке борбе*, објављеном у „Пролетеру“ децембра 1942. године, Тито је сипао паклену ватру на „великосрпски хегемонизам“, у моменту када је српски народ физички сатиран на разним странама, и писао: „Македонци, Арнаути, Хрвати и други са страхом се питају: Шта ће бити са нама ако се поврати оно старо...? Питање Македоније, питање Косова и Метохије, питање Црне Горе, питање Хрватске, питање Словеније, питање свих може се решити само на тај начин што ће га рјешавати сам народ, а то право сваки народ стиче, с пушком у руци, у овој данашњој народно-ослободилачкој борби“.¹⁷

¹⁵ *Пејта земаљска конференција КПЈ*, 197, 198, 230.

¹⁶ Радошин Рајовић, „Уставни развој од конституисања аутономије до реформе 1980. године“. У зборнику: *Косово, прошлости и садашњости*, „Међународна политика“, Београд, 1989, 151.

¹⁷ Ђоко Слијепчевић, *Српско-арбанашки односи кроз векове с посебним освртом на новије време*, „Ohlmüllerstr“, München, 1974, 337.

Тада је, по ономе што казује Светозар Вукмановић Темпо у својим мемоарима *Револуција која шече*, више од 90% југословенских Арбанаса било на страни италијанског окупатора, који им је био створио „Велику Албанију“. У извештају који је априла 1943. Темпо поднео Централном комитету КПЈ о војнополитичкој ситуацији у Југоисточној Србији, Македонији, на Косову и Метохији, Грчкој и Албанији, пише: „Ситуација на Косову и Метохији није се развијала повољно. У првом реду велика шовинистичка мржња између Шиптара и Срба била је кочница развијању народноослободилачке борбе. Партијске организације биле су слабе да превладају све те тешкоће. Колика је шовинистичка мржња Шиптара према Србима види се јасно из чињенице да је један наш одред који је састављен од Шиптара био опкољен од преко две хиљаде наоружаних сељака Шиптара и борба трајала неколико сати све док Шиптари нису видели да је то шиптарски одред... Шиптарске масе у целини траже припајање Албанији и постоји реална опасност да те масе мобилише реакционарна шовинистичка групација из старе Албаније ‚Бали Комбтар‘.“¹⁸

Придобивање југословенских Арбанаса за партизанску борбу било је тешко. Они су желели пропаст Југославије и италијанско-арбанашку окупацију су дочекали као своје ослобођење. „Иако су заострене идејне супротности крајем рата хватале маха и у врховима политичких вођстава стварале климу непомирљивих идејних противника, чини се, ипак, да је етничка Албанија у провизорним протекторатским границама створеним 1941. године постала опсјена и албанским комунистима. Заправо, оваква оцјена налази оправдање у понашању албанских комуниста, који су своје национално прегалаштво и спремност да ратовањем остваре идеолошке циљеве усмјерили на максимално коришћење побједоносног комунистичког покрета с простора Југославије. Наиме, пратећи идеолошка надметања у врховима англоамеричког војног политичког естаблишмента, преокупираног територијалним и политичким престојавањем Европе, албанско комунистичко вођство вјешто је прикривало своје намјере и било дјелатно искључиво у освајању власти примјереном идеолошком борбом и организовањем отпора окупатору и његовим сарадницима. Тиме су сопствени национали-

¹⁸ Светозар Вукмановић Темпо, *Револуција која шече*, (мемоари), „Глобус“, Загреб, 1982, књ. 3, 72.

зам и склоност албанским пројектима послије ратне Албаније изграђивани сарадњом са вођама ‚Бали Комбтара‘ и ‚Легалитета‘, до идејног разилажења почетком августа и током септембра 1943. године вјешто сузбијали и прикривали од југословенског комунистичког вођства. Ипак, препознато у својим правим намјерама, у низу случајева током ратних година, албанско комунистичко вођство било је, с једне стране, усмјеравано и контролисано од делегата КПЈ при КП Албаније, а са друге држано у сталној политичкој неизвијесности пројектима о Балканској Федерацији.¹⁹

Албански комунисти се, попут присталица пронационалистичких организација, нису успели ослободити снова о „Великој Албанији“. „Измјеђу увјерености албанских маса са Косова и Метохије да треба остати уз Албанију и настојања албанских комуниста, са Космета и из Албаније, да обезбиједе одговарајућа политичка и војна рјешења за Космет, није било, бар што се тиче крајњег циља, значајнијих разлика“.²⁰

На Косову је у оквиру КПЈ деловала група албанских комуниста који су 1941. стигли из Албаније, за које је народноослободилачка борба у току била борба за укључивање Косова и Метохије у састав Албаније.²¹

До окупације Краљевине Југославије априла 1941. године, они су живели у Албанији као емигранти, учитељи или ђаци, када су, као и многи други емигранти из Албаније, стигли на Косово и Метохију на службу, на основу декрета фашистичке Велике Албаније.²²

Комунисти Косова и Метохије имали су више неспоразума са овом групом комуниста, чији су главни представници били: Фадиљ Хоџа, Цавид Нимани, Исмет Шаћири, Цевдет Дода, и други. Неспоразуми су настајали услед њихових захтева да се изостави Југославија из назива КПЈ, да у руководећој структури НОП-а буду заступљени Албанци једнако као и Срби и Црногорци и др.

¹⁹ Ђорђе Борозан, *Велика Албанија, њоријекло, идеје, ѡракса*, Војно-историјски институт Војске Југославије, Београд, 1995, 13.

²⁰ Исто, 452.

²¹ Бранко Петрановић, „Косово у југословенско-албанским односима и пројекат балканске федерације. У зборнику: *Срби и Албанци у 20. веку*, САНУ, Београд, 1991, 310 (у даљем тексту: Б. Петрановић, н. д.).

²² Исто, 325.

Иако је КПЈ 1935. године напустила политику разбијања Југославије, рецидивни те политике нису лако нестајали из свести генерација комуниста окованих догмама интернационализма. Остаци те политике су се дуго година касније одражавали на низ потеза и схватања КПЈ, који су могли утицати на антијугословенско и антисрпско понашање шиптарских маса. То понашање се огледало, пре свега, у изјашњавању за протеривање српских колониста са Косова и Метохије и Македоније без селективног социјално-економског и политичког критеријума, израженог на Петој земаљској конференцији. У томе су предњачили делегат ПК КПЈ за Македонију, Методије Шаторов Шарло и делегат Обласног комитета КПЈ Космета Миладин Поповић, лаковерно се ослањајући на албанске кадрове пристигле 1941. године из емиграције са представама о судбини које су једва прикривале албански национализам, који је долазио до изражаја у најразноврснијим облицима. Тај национализам најкласичније се, ипак, изразио у форми сепаратистичког акта Бујанске конференције на прелазу из 1943. у 1944. годину.²³

Прва конференција делегата са Косова и Метохије и делегата из Албаније одржана је у Бујану, срез Тропоја, (Албанија), 31. децембра 1943. године и 1. и 2. јануара 1944. Конференција је одржана после Другог заседања АВНОЈ-а, 29. новембра 1943. године. Одлуке Другог заседања АВНОЈ-а саопштене су преко радио-станице „Слободна Југославија“, тако да су биле познате делегатима Конференције. За њих је нарочито била важна прва тачка одлуке, која гласи: „Народи Југославије никада нису признали и не признају комадање Југославије од стране фашистичких империјалиста и доказали су у заједничкој оружаном борби своју чврсту вољу, да остану и даље уједињени у Југославији“.²⁴ Учеснике Конференције у Бујану одредио је и позвао Главни штаб Космета. Од 51 позваног делегата стигло је 49, али су се два делегата водила као да су присутна (Али Шукрија и Милан Зечар), јер су се унапред сагласили са одлукама које Конференција буде донела. По националној структури, на Бујанској конференцији узело је учешће 43 Албанца, 1 Муслиман и 7 Срба и Црногораца. Десет делегата који су пуноправно одлучивали били су албански држављани, док је један де-

²³ Вуксан Церовић, Косово — контрареволуција која тече, „Нова књига“ — Београд, „Јединство“ — Приштина, 1989, 102. Спасоје Ђаковић, Сукоби на Косову, БИГЗ, Београд, 1984, 201–202 (у даљем тексту: С. Ђаковић, н. д.).

²⁴ С. Ђаковић, н. д., 201.

легат био из Црне Горе (Плава), чиме се на посредан начин манифестовала и наводна воља Албанаца из друге федералне јединице (Црне Горе). Они су постали и чланови обласног НОО, а два делегата албанске националности су, чак, ушла у Председништво Одбора. На конференцији је изабран Народноослободилачки одбор за Косово и Дукађин. Конференцију у Бујану поздравио је Фадиљ Хоџа и, како каже писац књиге *Сукоби на Косову*, Спасоје Ђаковић, поред осталог рекао: „... Врло сам задовољан што вас могу поздравити на овом историјском месту... Ми не признајемо ниједан фашистички акт, нити њихову власт. Будућност нашег народа биће зајемчена једино непоштедном борбом против фашистичког окупатора и уз помоћ антифашистичког блока, у сарадњи са Народноослободилачком војском Југославије, раме уз раме са Народноослободилачком војском Албаније, као и са победничким блоком наших савезника: Енглеске и Америке...”²⁵

Битна тачка Резолуције усвојене у Бујану противуречила је одлуци Другог заседања АВНОЈ-а о изградњи Југославије на федеративном принципу, доводећи у питање територијални интегритет Југославије. Резолуцијом је превазиђено право народа на самоопредељење, укључујући и право на отцепљење. Њоме се вређало право на сувереност народа Југославије прокламовано у Јајцу, у датом случају Срба и Црногораца који су живели на Косову и Метохији. „Косово и Метохија“, стоји у Резолуцији, „је крај који је насељен највећим делом шиптарским народом, а који, као и увек, тако и данас — жели да се уједини са Шипнијом. Према томе, осећамо за дужност указати прави пут којим треба да пође шиптарски народ да би остварио своје тежње. Једини пут да се Шиптари Косова и Метохије уједине са Шипнијом јесте заједничка борба са осталим народима Југославије против окупатора и његових слугу, јер је то једини пут да се извојује слобода, када ће сви народи па и Шиптари бити у могућности да се изјасне о својој судбини са правом на самоопредељење до отцепљења. Гаранција за ово јесте НОВ Југославије као и НОВ Шипније са којом је уско повезана. Поред овога, за ово су гаранције наши велики савезници: Совјетски Савез, Велика Британија и Америка, Атлантска повеља, Московска и Техеранска конференција“.²⁶

²⁵ Б. Петрановић, н. д., 328.

²⁶ С. Ђаковић, н. д., 201–202.

Иако је ЦК КПЈ, писмом упућеним Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију у марту 1944, поништио Бујанске одлуке, које су и формално суспендоване на Скупштини Обласног одбора 10. јула 1945, приликом формирања Аутономне Косовско-Метохијске Области у саставу Федералне Републике Србије, за Енвера Хоџу и албанску пропаганду Бујанска резолуција је до краја остала „израз слободне воље Албанаца са Косова“ и значајан датум у историји албанског народа. У свом памфлету „Титоисти“ Енвер Хоџа пише да су се на Бујанској конференцији, одржаној крајем 1943, окупили „леgitимни представници народа Косова“ који су донели Резолуцију у којој је, поред осталог, прокламовано право на самоопредељење до отцепљења. „Бујани су за нас били велика радост. По први пут смо увидели“, истиче Енвер Хоџа, „да је учињен правилан и сигуран корак који је подстицао на распламсавање борбе у тим крајевима и проблем будућности тих крајева указивао је на пут марксистичког решавања“.²⁷ На тој основи, обнављао се и хватао маха сепаратистички покрет међу косовским Албанцима. Резолуција из Бујана ниједног момента у току минулих година није престала да функционише као нека врста званичног програма свих државно-партијских органа Покрајине, нарочито у делу који је поједине њене ставове видео као темеље етнички чистог Косова и услов за припајање Албанији.

И после суспензије бујанских одлука, ситуација на Косову и Метохији и даље је била тешка и неодређена. Масовна албанска колаборација трајала је до последњег часа ослобођења. Од децембра 1944. до фебруара 1945. године на Косову и Метохији је трајала снажна побуна коју је инспирисала Друга призренска лига у циљу одбране етнички чисте Велике Албаније. Побуна је савладана тек увођењем Војне управе НОВЈ, по наређењу врховног команданта НОВЈ.

На првом редовном заседању Обласног народног одбора 8, 9 и 10. јула 1945. године, донета је Резолуција о прикључењу Косова и Метохије Федералној Србији. Није јасно, да ли намерно или случајно, уместо термина „прикључење“ није употребљен термин „припајање“, с обзиром на разлике између те две речи. Границе Србије и Црне Горе, после балканских ратова, биле су међународно признате, као што су биле признате и границе Србије после уједињења са Црном Гором. С

²⁷ Енвер Хоџа, *Титоисти* (превод), Тирана, 1982, 116–119.

тим границама, као независна држава, Србија је ушла у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, односно у Краљевину Југославију. Њене границе нису оспорене између два рата, као ни у току рата.

Ако се АВНОЈ изјаснио против комадања Југославије, сасвим је логично да је тиме морало бити обухваћено и непризнавање комадања Србије као њеног интегралног дела. На основу тога, Резолуција о прикључењу Федералној Србији била је сувишна. Она би се могла разумети и прихватити само у случају да је постојао пуноправан и међународно признат чин издвајања области из њеног састава. Таквог чина, међутим, није било, при чему није од споредног значаја ни то, да када је у питању Косовска Митровица, са Вучитрном и Подујевом, ни немачки окупатор није оспорио припадност тога дела Србији. За доношење Резолуције о прикључењу нису постојали разлози, па се зато она може посматрати само као акт изазван дневно-политичким потребама, а никако као легитиман државно-правни чин. Резолуција о прикључењу није била ни негација Резолуције из Бујана, пошто се на заседању Обласног народног одбора, када је усвојена мимо дневног реда, јер се разматрао рад Обласног извршног одбора, донела оваква одлука: „Одобрава се целокупан рад, предузете мере и одлуке Обласног одбора од његовог оснивања, па закључно до 9. јула 1945. године“. Попшто је реч о целокупном раду, наравно да се подразумевају и одлуке из Бујана. Резолуција Обласне Народне скупштине само је формално суспендовала одлуке Бујанске конференције, тиме што их није споменула, али их није и укинула.²⁸

Председништво Народне скупштине Србије усвојило је 1. септембра 1945. године Закон о административној подели Србије. Србија је подељена на 16 округа, Аутономну Покрајину Војводину и Аутономну Косовско-Метохијску Област. Председништво Народне Скуп-

²⁸ С. Ђаковић, н. д., 201. На саветовању Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију на Шари (од 3. до 5. новембра 1943. године) донета је одлука којом се Обласни комитет преименује у Покрајински. Назив Метохија се мења у Дукађин. Измена имена Метохија у Дукађин дошла је услед политичког притиска са објашњењем да је реч Метохија српско име и да носи црквено обележје. Назив Метохија задржао се кроз цео средњи и нови век и његова промена носила је са собом и друга обележја. Наиме, сада се том одлуком на том делу Космета брише граница између Југославије и Албаније. Дукађин обухвата територију Југославије и територију Албаније. Дукађин се назива Метохија (срезови Пећки и Ђаковички) и део територије Албаније (Малесија, срез Тропоја).

штине Србије 3. септембра усвојило је Закон о устројству Аутономне косовско-метохијске области.²⁹

Косовско-метохијска област, под скраћеним називом Космет, уписује се у Устав из 1946. године у саставу НР Србије, односно, успоставља се „Аутономна Косовско-Метохијска Област“ и Аутономна Покрајина Војводина (чл. 1), са Статутом који „потврђује Народна Скупштина Републике“ (чл. 105). Комунистичка партија Југославије, средином 1937. године, основала је Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију, што је санкционисано на Петој земаљској конференцији (октобра 1940) и што је представљало темељ и институционалну основу те области успостављене после ослобођења, у комунистичкој Југославији. Устројство Титове Југославије почивало је на тим партијским одлукама, тј. на предратној организационо-територијалној структури Комунистичке партије. Аутономија Косова и Метохије је била истовремено и резултат договора у политичким врховима Југославије, у већој, и Србији, у мањој мери, као израз тежње за решавање националног питања у овом крају земље. „Наиме, границе међу југословенским републикама (великим делом) нису засноване ни на географском, ни на историјском, ни на етничком принципу, нити су утврђене демократском вољом народа. Њих је крајем Другог светског рата утврдила неколицина чланова Политбироа Централног комитета КПЈ на челу са Јосипом Брозом Титом. Оне су резултат концепције националног питања југословенских комуниста, у чијој основи су пресудна два елемента: а) наслеђе аустроугарске империјалне идеологије на Балкану, посебно у односу на српско питање (борба против наводног „велико-српства“ путем обезбеђења „вештачке равнотеже снага балканских национализама“), б) сталинистичка пракса и теорија у Трећој комунистичкој интернационали у периоду после 1924. године, када је социјалистичка и комунистичка идеологија интернационализма замењена најретрограднијим облицима национализма и националистичке свести у Југославији. У сарадњи са клерикалним и профашистичким политичким групацијама, КПЈ је, уз подршку Коминтерне, радила на разбијању југословенске државе као „Версајске творевине“ и „тамнице народа“. После 1935. године напуштена је стратегија директног разбијања Југославије, али је тај дух наставио да живи у организацио-

²⁹ Б. Петрановић, н. д., 327.

ној структури КПЈ која је током Другог светског рата постала основа за дефинисање граница југословенских федералних јединица“.³⁰

Погубне последице такве концепције представља формирање две аутономне покрајине само у Србији (иако је услова за њихово формирање било и у оквиру неких других југословенских република, у Хрватској и Македонији, на пример), као и то што су се у саставу тадашње АКМО (Аутономне Косовско-Метохијске Области), потоње САП Косово (када се укида појам Метохије који означава хришћанско-православни ентитет и његов богати културно-градитељски садржај), нашли и крајеви који се не могу ни у физичко-географском, ни у антропогеографском, нити у етничко-историјском смислу сматрати интегралним делом Косова и Метохије (Гора, Опоље, Средска, Руговски крај, Лаб — Мало Косово, Ибарски Колашин, област Косовске Митровице са Бањском и Звечаном, Горња Морава, Изморник и Новобрдска Крива Река). Крунски пример политичке ступидности, према Радовановићу, представља припајање општине Лепосавић, која по свим показатељима припада делу Рашко-ибарско-копаоничке Старе Србије, Косову и Метохији.³¹

Политика КПЈ према националном питању у периоду између два рата представљала је платформу на којој је заснована концепција Дуге Југославије по завршетку Другог светског рата. Ако се има у виду утицај који је политика КПЈ остваривала на укупне прилике у земљи, онда се у тој политици могу тражити узроци настанка и ескалације кризе у међунационалним односима, кризе која ће 90. година прошлог века резултирати страшним међуетничким сукобом са трагичним последицама по српски народ. Када је о Косову и Метохији реч, руководство КПЈ се све до половине 1945. године двоумило — да ли да се ова област прикључи Албанији, или да остане у Југославији. Едвард Кардељ је два пута изјавио (једном у Београду, фебруара 1948, на састанку коме су присуствовали сви најодговорнији кадрови, сем Броза, а други

³⁰ Славенко Терзић, „Право на самоопредељење и српско питање“. У зборнику *Етнички састав становништва Србије и Црне Горе и Срби у Југославији*, едиција „Етнички простор Срба“, књ. 1, Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд, 1993, 12.

³¹ М. Радовановић, „Косово и Метохија као географска етно-културна целина Србије, Југославије и југоисточне Европе“. У зборнику: *Етнички састав становништва Србије и Црне Горе*, 115–116.

пут у разговору са Стаљином), да Косово и Метохију треба препустити Албанији. Политичка решења најужег партијског руководства која су касније донета, а добила су уставну и законску форму, око природе аутономије Косова и Метохије, водила су високом степену конфедерализације ове области у односу на матичну Републику Србију и директно допринела стварању политичког и укупног друштвеног амбијента који је био наклоњен развоју сецесионистичког покрета усмереног ка најрадикалнијем сепаратизму.